

Bülent İplikçioğlu, *Eskibatu Tarihi I. Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*. Ankara 1997, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kururmu Yayınları, XII. Dizi-sa. 11, XXV+ 843 sayfa ve 14 harita.

Mehmet Ali KAYA

Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'nun kitabın Önsöz'ünde belirttiği gibi, *Eskibatu Tarihi*, evrensel tarihin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Eski Ege ve Hellen dünyasının, Büyük İskender'in açtığı Hellenizm devrinin, eski İtalya ve Roma'nın Akdeniz dünyasında kurduğu siyasi ve kültürel mekan birliğinin tarihidir. Dolayısıyla Türkiye'nin ve bugün kurulmuş olarak karşımızda bulunan diğer devletlerin tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bakımdan *Eskibatu* tarihinin Türkler tarafından araştırılmasının ne denli gerekli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak bu alanda yeterince araştırma yapabilmek ve Eskiçağ tarihini anlayabilmek için, öncelikle Türk dilinde evrensel anlamda Eskiçağ tarihine ilişkin eserlerin sayılarının artması, bunun için evrensel anlamda Eskiçağ tarihi ve Eskiçağ Türkiye tarihi araştırmalarının karşılaştıkları zorlukların aşılması, bu zorlukların en başında yer alan genel kapsamda ya da değişik konu, yöntem ve prolemlere ilişkin olarak hazırlanmış el kitabı, giriş kitabı, ansiklopedi, sözlük, bibliyografya gibi "toparlayıcı" nitelikte, yabancı dillerde çokça karşılaşılan bilimsel yayınların Türkiye'de çok az rastlanıyor olmaktan çıkarılması gerekmektedir.

Tanıtmaya çalışacağımız Prof.Dr. Bülent İplikçioğlu'nun *Eskibatu Tarihi I* adlı kitabı, çok büyük bir emek ve özveri gerektiren bu nitelikteki yayınlar bakımından, Türk dilinde yazılmış türünün ilk örneğidir. Ülkemizde evrensel anlamda Eskiçağ tarihi ve Eskiçağ Türkiye tarihi araştırmalarının karşılaştığı sorunların çözümünde, özellikle Eskiçağ tarihi metodolojisi bakımından duyulan ihtiyacın giderilmesinde, kısaca *Eskibatu* tarihi alanında araştırma yapmak isteyenler için bütün "anakapıları" açacak anahtar niteliğinde bir eserdir.

Kitap, yazarın iki cild olarak planlamış olduğu *Eskibatu Tarihi* 'nin ilk cildir. Raportörlüğünü Prof.Dr. Ömer Çapar yapmıştır. Kitap, Önsöz (s. VII-XIII); İçindekiler (s.XV-XXV); *Eskibatu Tarihi Bilimine Giriş* (s.5-239), *Eskibatu Tarihinin Kaynakları* (s. 243- 483) ve *Eskibatu Tarihi Bibliyografyası* (s.487-759) olmak üzere üç anabölüm; Notlar (s. 761-778); Dizin (s.813- 843) ve Haritalar'dan oluşmaktadır.

Konu, yöntemler, kaynak bilgisi, ana ilgi alanları, pratik çalışma esasları, Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarının oluşturulması açısından *Eskibatu* tarihi bilimine ilk adım niteliğinde kaleme alınmış olan ilk anabölüm, yani *Eskibatu Tarihi Bilimine Giriş*, beş bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm (s.5-41) "Tarih Bilimi, Tarih Öğrenimi" (s.5-11), "Eskiçağ Tarihi- 'Eskidoğu' ve 'Eskibatu' Kavramları" (s.12-17), *Eskibatu Tarihinin Temelleri ve Bunları Araştıran Bilimler*" (s.17-28), "Eskibatu Tarihi Araştırmalarının Tarihçesi" (s.28-41) olmak üzere dört başlık altında incelenmiş ve bu

bölümde tarihin terminolojik anlamı, tarihin tanımı, bilim olarak tarih, tarihçinin görevleri, öğrenim dalı olarak tarih, Eskiçağ tarihi, kapsamı ve sınırları, 'Eskidoğu' ve 'Eskibatı' kavramları, Eskibatı tarih bilgisinin önemi, zaman (kronoloji), yer (coğrafya ve tarihi coğrafya), insan (antropoloji), Türkiye'deki ve Türkiye dışındaki araştırmalar gibi konular irdelenmiş, bu konulardaki soru ve sorunlar üzerinde durulmuştur. İkinci Bölüm (s.42-113), *Eskibatı Tarihinin Kaynakları ve Temel Bilimleri*'ne ayrılmıştır. Yazar, bu bölümde, Eskibatı tarihinin genel esaslarının (s.42), 'Birincil' ve 'İkincil' nitelikli kaynakların (s.42-48), 'Temel Bilimler'in ve Eskibatı tarihçisinin 'Temel Bilimler' karşısındaki görevlerinin (s.47-48) neler olduğu konusunu irdeledikten sonra, Eskibatı tarihinin kaynaklarını, "Klasik Filoloji ve Edebiyat Eserleri" (s.48-82), "Epigrafya ve Yazıtlar" (s.82-99), "Numismatik ve Sikkeler" (s. 99-103), "Papiroloji ve Papiruslar" (s.104-108) olmak üzere beş başlık altında değerlendirilmiş, bu başlıklar altında şu konular ve sorunlar üzerinde durmuştur: Edebi kaynağın genel esasları, klasik filoloji ve klasik filoloğun görevleri, epigrafya ve epigrafyacının görevleri, papiroloji ve papiroloğun görevleri, klasik arkeoloji ve klasik arkeoloğun görevleri, numismatiğin klasik arkeoloji ile ilişkisi, papirüslerin klasik filoloji ile ilişkisi, klasik arkeolog tarihçi işbirliği, tarih eserleri, Hellenler'de ve Roma'da tarih yazımı, Hıristiyan tarih yazımı, bibliyografyalar, söylevler, mektuplar, felsefe eserleri, ihtisas eserleri, destanlar, drama eserleri, şiirler, epigrafyanın tarihçesi ve bugünkü durumları, yazıtların antik edebi eserlere göre kaynak değerleri, yazıtların tarih araştırmalarına getirdiği dinamizm, tarihçinin papirusları değerlendirmesi, epigrafik yayınlarda kullanılan "Ayrımcı İşaretler", önemli Hellen ve Roma para birimleri, yazıtların sikkelerin ve papirüslerin siyasal ve sosyo-ekonomik ve kültür tarihine katkıları. *Eskibatı Tarihinin Ana İlgili Alanları*'na ayrılmış olan üçüncü bölüm, "Devlet ve Toplum (Sosyo-Politik Tarih)" (s.115-127), "Ekonomi ve Toplum (Sosyo-Ekonomik Tarih)" (s.127-136), "Kültür ve Toplum (Sosyo-Kültürel Tarih)" (s.136-147) olmak üzere üç başlık altında incelenmiş ve bu başlıklar altında şu konular irdelenmiştir: Hellenlerde devlet ve toplum, Hellenistik devlet ve toplum, Roma'da devlet ve toplum, Antikçağ ekonomi biçimi ve düzeyleri, ticaret biçimleri, finans işleri, ücret-fiyat ilişkileri, din ve toplum, din ve devlet, hükümdar kültürü, Hıristiyanlık, antikçağ insanının dinine bağlılığı ve bilim, teknik, felsefe, edebiyat ve eğitim. *Eskiçağ Tarihinin Bilimsel Çalışma Araçları*'na ayrılmış olan dördüncü bölüm (s.148-224), "Girişler ve Elkitapları" (s.150-180), "Ansiklopediler, Sözlükler ve Başvuru Eserleri" (s.183-204), Bibliyografyalar, Yayın ve Araştırma Haberleri" (s.204-220) ve "Sürelî Yayınlar" (s.220-224) olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir. Konu seçimi ve yöntem bakımından çok yararlı olan bu bölümde Eskibatı tarihinin bilimsel çalışma alanları, esas itibarıyla, genel, kronoloji, coğrafya, tarihi coğrafya, klasik arkeoloji, antropoloji, tarih (genel), araştırma tarihi, devlet ve toplum, ekonomi ve toplum, kültür ve toplum, mitoloji ve din, Hıristiyanlık, felsefe, bilim ve teknik, hukuk, kölelerin, kadınların, gençlerin ve çocukların durumu ve sürelî yayın katalogları şeklinde ayrıntılı bir tasnife tabi tutularak incelenmiştir. *Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmalarının Oluşturulmasına İlişkin Öneriler* için ayrılmış olan beşinci bölüm (s.

225-239) Eskiçağ bilimlerinde araştırma ya da Yüksek Lisans, Doktora yapanlar açısından çok değerlidir. Yazar, bu bölümde, Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarının nasıl oluşturulması gerektiği konusunda metodik bilgileri, ayrıntılı ve sistematik bir şekilde, titizlikle sunmuştur.

Eskibat Tarihinin Kaynakları'na ayrılmış olan ikinci anabölümde, Eskibati tarihinin anakaynak türlerine ilişkin kapsamlı bibliyografik bilgilere yer verilmiş ve bu bibliyografik bilgiler altı bölümde incelenmiştir. *Kaynak derlemeleri, Belgeler ve Yasalar* ile ilgili bibliyografya ve bibliyografik bilgilere ayrılmış olan birinci bölüm (s. 243-256), "Tarih: Devlet ve Toplum" (s. 243-253), "Ekonomi ve Toplum" (s. 253), "Kültür ve Toplum" (s. 253-256) olmak üzere üç başlıktan oluşmuş ve bu başlıklar altında toplanmış olan bibliyografya ve bibliyografik bilgiler, esas itibarıyla, Hellenizm devri tarihi, Etrüskler, Cumhuriyet devri Roma tarihi, Principatus devri Roma tarihi, Dominatus devri Roma tarihi, Antikçağ Hıristiyanlık tarihi, Hellen ve Hellenistik ekonomi ve toplum, Roma dönemi ekonomi ve toplum, Hellen edebiyatı, Roma edebiyatı, din (Kybele-Attis, Men, Mısır kökenli dinler, Mithras, Zeus Sabazios), büyü, spor, felsefe, tıp ve müzik olmak üzere konularına ya da devirlerine göre, çok ayrıntılı ve sistematik bir gruplama içerisinde, yazar soyadına göre, telif değilse eser adına göre alfabetik sırayla sunulmuştur. İkinci bölüm (s. 257-446) "*Filolojik Kaynaklar*" a ayrılmıştır. "Klasik Filoloji" (s.257-280), "Değişik Edebi Türlerle İlişkin Bibliyografya" (s.280-341) ve "Antik Tarihçiler, Tarihe Işık Tutan Diğer Antik Tarihçiler ve Eserleri" (s. 341-446) olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. ilk iki başlık altında gösterilen kaynaklar, esas itibarıyla, girişler, başvuru eserleri ve elkitapları, sözlükler, bibliyografyalar, yayın ve araştırma haberleri, tarih eserleri, söylevler, mektuplar, felsefe eserleri, ihtisas eserleri, destanlar, masallar, romanlar, drama eserleri, taşlamalar şeklinde gruplanmış ve ayrıca ilgili konularda, genel, Hellen, Hellenizm, Roma, Latin, Hıristiyan ve tarih, astronomi, coğrafya, hukuk, matematik gibi hem devirlerine hem de konularına göre ayrıntılı bir tasnif yapılarak, kapsamlı bibliyografik bilgiler sunulmuştur. "Antik Tarihçiler, Tarihe Işık Tutan Diğer Antik Tarihçiler ve Eserleri" adını taşıyan üçüncü başlık, "Hellen ve Hellenizm Tarihi" ve "Roma Tarihi" olmak üzere iki altbaşlığa ayrılmıştır. Yazar, burada antik tarihçileri ve yazarları tek tek alfabetik sırayla kaleme almış ve onların eserlerinin bilimsel değerleri konusunda kapsamlı bilgiler vermiş, ayrıca bu yazarlar ve eserleriyle ilgili bibliyografya'yı çeviri, yorum, literatür gibi türlerine göre gruplandırmıştır ki, bu araştırmacıya büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Üçüncü bölümde *Epikrafik Kaynaklar* (s.447-456), dördüncü bölümde *Numismatik Kaynaklar* (s.457-462), beşinci bölümde *Papirolojik Kaynaklar* (s.463-465), altıncı bölümde *Arkeolojik Kaynaklar* (s.466-483) incelenmiş ve bu kaynaklar esas itibarıyla şu başlıklar altında sunulmuştur: "Girişler, Başvuru Eserleri ve Elkitapları", "Bibliyografyalar", "Bibliyografik Girişler", "Ansiklopediler", "Kataloglar", "Türkçe Eserler ve Bibliyografyalar", "Yayın ve Araştırma Haberleri", "Anadolu'ya İlişkin Kapsamlı Araştırmalar", "Yazıt *Corpus*'ları ve Derlemeleri", "Sikkelerin Tarihsel

Bakımdan Değerlendirilmesi”, “Papirüs Derlemeleri”, “Papirüslerin Tarihsel Bakımdan Değerlendirilmesi”, “Arkeolojik Buluntuların Tarihsel Bakımdan Değerlendirilmesi”.

Eskibatu Bibliyografyası, kitabın son anabölümünü oluşturmaktadır. *Türkçe Yayınlar* (s.487-530), *Yabancı Dillerde Yayınlar* (s.531-754) ve *Sürelî Yayınlar* (s. 755-759) olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Türk dilinde ve yabancı dillerde yazılmış genel nitelikli ya da değişik konu ve problemlere ilişkin *seçme* modern literatürün yer aldığı bu anabölümün ilk iki bölümü, esas itibarıyla “Girişler, Elkitapları, Monografyalar ve Makaleler”, “Ansiklopediler, Sözlükler ve Başvuru Eserleri”, “Bibliyografyalar, Yayın ve Araştırma Haberleri” başlıkları altında tasnif edilmiş ve bu başlıklar da konularına göre ayrıca gruplandırılmıştır. Üçüncü bölümü oluşturan *Sürelî Yayınlar* bibliyografyası, “Sürelî Yayın Kataloqları”, “Türkiye’de Çıkan Önemli Sürelî Yayınlar” ve “Yabancı Ülkelerde Çıkan Önemli Sürelî Yayınlar” olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Bu bölümleri, dipnotların yer aldığı “NOTLAR” (s.761-778), “Metinde Geçen Sürelî ve Standart Yayınlarla İlişkin Kısaltmalar Listesi” (s. 781-791) ile “Eskibatu Tarihine Genel Bakış” (s. 793-801) başlığı altında verilen kronolojik bir listeden, “Hellence-Latince Kökenli Ad ve Sözcüklerin Türkçe’de Doğru Yazımına ve Okunuşuna İlişkin Açıklamalar”ı içeren bir bölümden (s.803-812), “Antik Şahıs Adları”, “Diğer Şahıs Adları” ve “Diğer Sözcük ve Kavramlar” şeklinde gruplandırılmış bir dizinden (s.813 -843) ve Eskibatu tarihinin değişik dönemlerine ait 14 haritadan oluşan EKLER izlemektedir.

Yazarın *Eskibatu Tarihi I* adlı bu kitabının, bir bütün halinde bakıldığında, araştırmacının isteği bilgilere kolayca ulaşabilmesini sağlamayı da dikkate alan çok titiz bir çalışmanın ürünü olduğu görülmektedir. Okuyucunun bölümler arasındaki bağlantıları kolayca kurabilmesini sağlamak amacıyla, kitabın her çift sayfasında ilgili anabölümün adı (örn.; KAYNAKLARI: KAYNAK DERLEMELERİ, BELGELER VE YASALAR) ve her tek sayfasının üzerinde ilgili kısmın (Örn. ; A: Tarih: DEVLET VE TOPLUM) gösterilmiş olması, konuları, türleri, devirleri gibi ayrıntılı tasniflerin yanı sıra, bu yönde vurgulanması gereken önemli bir noktadır. Okuyucu, konu başlıklarının altında titizlikle verilmiş bibliyografik göndermeleri, sayfalar üzerindeki bu başlıklar sayesinde, kolayca izleyebileceklerdir.

Sonuç olarak, Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu’nun *Eskibatu Tarihi I* adlı kitabı evrensel anlamda Eskiçağ tarihi ve Eskiçağ Türkiye tarihi araştırmalarında karşılaşılan zorlukların aşılması yönünde önemli bir boşluğu doldurmuştur. Eskiçağ tarihi öğrencilerinin ve araştırmacılarının yanı sıra, klasik filolog, epigrafist, numismat, klasik arkeolog, tarihi coğrafya gibi Eskiçağ bilimcileri ve öğrencileriyle siyaset, hukuk, askerlik, iktisat, kültür ve felsefe tarihçilerinin yararlanabilecekleri böylesi kapsamlı ve değerli bir eseri yazmış olduğu için Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu’nu kutlar, *Eskibatu Tarihi*’nin ikinci cildinin yazımında kendisine büyük başarılar dileriz.